

HELMOND EN HET KAPSPANT

In de nacht van 10 op 11 februari 1549 brak er op het kasteel van Helmond een felle brand uit. In korte tijd stond heel het kasteel in lichterlaaie. Met man en macht werd getracht het vuur te stoppen, maar men kon niet voorkomen dat alle kasteelkappen ten prooi vielen aan de vlammen. Door instortend muurwerk verkeerden de kasteelvleugels in ruïneuze toestand. Heer Joost van Cortenbach nam onmiddellijk het herstel ter hand. Binnen één week contracteerde hij timmerman Hendrik van Werdingen en zijn drie zonen om de schade te herstellen. Die moesten lange werkdagen maken, want Van Cortenbach zorgde voor een blok beddenstro op 'drie bloete bedden', zodat de Van Werdingens op de werkplek konden blijven slapen! Het herstel begon bij de oostvleugel, waarna in mei 1549 een nieuw contract werd gesloten voor de herbouw van de westvleugel. In dat contract staat dat Van Werdingen en zijn zonen het ruwe hout zelf moesten gaan ophalen en persoonlijk bij de transportkarren moesten blijven. Vervolgens moest het hout worden 'beslaegen, bezaecht ende in 't viercant als balcken' worden behouwen. Ook moesten zij 'die oude verbrande balcken uuytnemen ende andere gegelde balcken in steecken'. Tijdens het bouwhistorisch onderzoek van 1998 hebben we de meeste kapspanten van de oost- en westvleugel dendrochronologisch bemonsterd. Uit een recente analyse van de monsters door dendrochronologe Esther Jansma van de RCE, bleek dat de herkomst van het hout naar alle waarschijnlijkheid in noordwest-Duitsland moet worden gezocht. Daar was dit hout ergens in 1547 geveld en vervolgens getransporteerd naar een overslagplaats, waar timmerman Van Werdingen het dus met zijn zonen moest gaan ophalen. Vroeger velde men bomen grofweg tussen half oktober en half maart. Dat was het kapseizoen. Men had een tweetal goede redenen om juist in die maanden bomen te rooien. Als eerste was een boom die vol in het blad zat veel moeilijker te hanteren. Een boom met kale takken kon men simpelweg beter kapklaar maken en omleggen. De tweede reden was dat bij een

> door Rob Gruben

Rob Gruben is eigenaar van BAAC bv

boom met een vol bladerdek de sapstroom in het spinhout actief was. Na kap was een deel van het hout dan erg gewild bij allerlei ongedierte als boktorren, knaagkevers en houtwormen. Dat probeerde men natuurlijk te voorkomen door het spint te verwijderen, maar dat lukte lang niet in alle gevallen. Gelukkig maar, zouden wij nu zeggen, want door het spint kunnen we het hout tegenwoordig immers dendrochronologisch dateren! In de winter had men dit probleem niet, want dan was de sapstroom tot stilstand gekomen en concentreerde de boom zijn voedingsstoffen in het wortelstelsel. Wanneer de boom toch buiten het kapseizoen was geveld, dan werd het hout meestal 'gewaterd', waardoor het nog aanwezige sap uit de stam werd gespoeld en bovendien bij verwerking krimpscheuren werden voorkomen. De minerale neerslag van de sapstroom bleef in die gevallen echter aanwezig, waardoor het hout nog steeds aantrekkelijk was voor ongedierte. Vanwege dat alles had het dus de sterke voorkeur bomen te rooien in najaar of winter. Men hield daarbij aanvaankelijk zelfs rekening met de maanstand! Op onze scholen leren we dat eb en vloed door de maan worden opgeroepen. Volle maan kan in bepaalde situaties zelfs springtij veroorzaken. Grootheden als Kepler en Goethe beschouwden eb en vloed overigens als de ademhaling van Moeder Aarde. Hoewel zij daarin gelijk hebben volgen we hier de moderne natuurkunde, die de getijdebewegingen koppelt aan de maan. Die had een aanzuigend effect op water en daarmee dus ook op de sapstroom in de boom. Zelfs in de winter kon de volle maan via capillaire werking nog iets van die sapstroom uit de wortels omhoog het spint in trekken. Daarom kapte men bij voorkeur bij nieuwe maan! En bij bladgroente werkte men uiteraard precies andersom. Die oogstte men juist bij volle maan, omdat men de levenskrachten van het gewas juist in het blad wilde hebben. En daarmee zijn we via de kasteelbrand van Helmond en de werkzaamheden van de timmerlieden ineens aanbeland bij de antroposofische zaaikalender van Maria Thun. Voorwaar, wat is bouwhistorie toch een mooi vak! ■